

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI TYÖRIITOJEN SOVITTELUSTA JA ERÄIDEN TYÖTAISTELUTOIMENPITEIDEN EDELLYTYKSISTÄ ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetun lain muuttamisesta. Kiitän mahdollisuudesta lausua ja esitän lausuntonani kunnioittaen seuraavaa.

Hallituksen esitys tiivistetysti

Hallituksen esitys koskee muutoksia sovittelijan menettelytavoissa sovittelutoimessaan. Esityksessä sovittelija veloitetaan ottamaan huomioon kansantalouden kokonaisedun eli yleisen edun kannalta merkittävät näkökohdat sovittelutoiminnassa. Lisäksi sovittelulautakunnat kiinnitetään aiempaa tiiviimmin valtakunnansovittelijan toimintaan. Esityksen tavoitteena on Suomen kilpailukyvyyn ja työmarkkinoiden toiminnan varmistaminen.

Viennin yleiskuva Suomessa

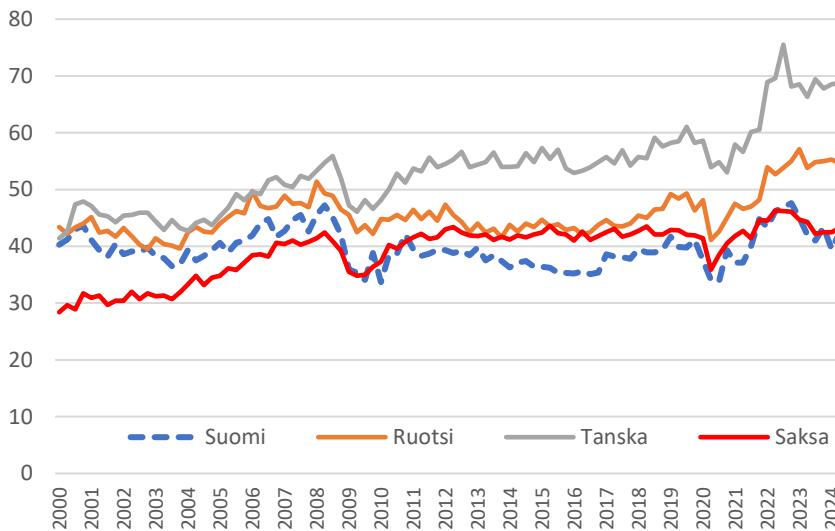
Hallituksen esitys tähtää Suomen kilpailukyvyyn parantamiseen. Kilpailukyky koostuu sekä rakenteellisesta kilpailukyvyystä, että kustannuskilpailukyvyystä. Rakenteellinen kilpailukyky liittyy yhteiskunnan rakenteisiin ja instituutioihin (demokratia, markkinoiden kilpailullisuus jne.), kun taas kustannuskilpailukyky liittyy mahdollisuuksiin tuottaa hyödykkeitä kustannustehokkaasti sekä koti- että maailmanmarkkinoille.

Suomen viennin kehitys rakentuu kokonaiskilpailukyvyyn varaan ja siten vienti on paras yksittäinen mittari kilpailukyvyyn tason arviointiin Suomessa.

Suomen vienti ei viimeisten vuosien aikana ole kehittynyt suotuisasti verrattuna muihin maihin (kuvio 1). Suomen kansantalouden kasvu on ollut hidasta. Viennin bkt-osuus ole kasvanut. Suomi onkin bkt-osuudella mitattuna keskeisiä verrokkimaitaan jäljessä. Tämä on merkki siitä, että Suomen kilpailukyvyssä on rakenteellisia ongelmia, joiden kestävä ratkaisu vaatii ensisijaisesti tuottavuuden kasvua, mutta myös kustannuskehityksen hillintää tulevaisuudessa.

Hallituksen esitys tähtää kustannuskilpailukyvyyn rapautumisen riskin parempaan hallintaan. Kustannuskilpailukyvyystä huolehtiminen on Suomelle äärimmäisen tärkeää ja siten hallituksen esityksen tavoitetta voi pitää järkevänä.

Kuvio 1 Viennin BKT-osuus Suomessa ja verrokkimaissa. Lähde: Macrobond

Palkkojen hidas sopeutuminen aiheuttaa ongelmia

Hallituksen esityksessä siteeratun OECD:n (2017) artikkelin mukaan talouskasvun ja palkanmuodostusjärjestelmän välillä ei ole yhteyttä. Tulos kirjaimellisesti tulkittuna on liian yleistävä, minkä lisäksi artikkelissa on palkkajärjestelmän mittaukseen liittyviä hankaluuksia, jotka vaikeuttavat tuloksen tulkintaa. Maiden välisissä vertailuissa piru piilee yksityiskohdissa. Itse tulkitsem tulosta niin, että kaikenlaisissa järjestelmissä on mahdollista päätyä hyvään tai huonon lopputulokseen – maan rakenteista ja muista palkanasetantaan liittyvistä yksityiskohdista riippuen.

Klassisen taloustieteen tulkinnan mukaan palkanmuodostuksen joustavuus on yhteydessä esimerkiksi laman jälkeisen elpymisen kanssa. Mikäli taloutta kohtaa negatiivinen suhdanneshokki, kansantalouden tuottavuus alenee ja yritysten palkanmaksukyky heikkenee. Mikäli palkkakehitys ei reagoi alentuneeseen palkanmaksukykyyn, on seurauksena työttömyyden kasvua, konkurssia ja tuotannon hidasta sopeutumista uuteen kasvu-uraan. Finanssipoliittisella elvytyksellä voidaan jossain määrin ongelmaa helpottaa, muttei se ratkaise itse ongelmaa. Siksi erityisesti taantumissa palkkojen sopeutumisvauhti vaikuttaa olennaisesti makrotaloudellisiin lopputulemiin kuten työttömyyteen.

Obstbaum ja Vanhala (2016) tutkivat finanssikriisiä edeltäviä palkkaratkaisuja ja finanssikriisin aiheuttamaa tuottavuuden tippumista. Olennainen johtopäätös on, että ”...kilpailukykyyn kannalta suurin ongelma on ollut Suomen palkanmuodostusjärjestelmän kyvyttömyys lyhyellä aikavälillä joustaa ennakoitusta selvästi poikkeavissa olosuhteissa. Mikäli vuoden 2007 palkkaratkaisun toisista sopimuskorotuksista olisi luovuttu silloin kun huomattiin, että talouskehitys poikkesi täysin siitä mitä sopimusten tekoajankohtana ennakoitiin, olisi suuri osa tuolloin syntyneestä kilpailukykykuilusta pystytty välttämään.” (s. 145).

Edellä kirjoitettu liittyy käsillä olevaan hallituksen esitykseen, koska esitys on osa suomalaisen vientivetoisen palkkamallin rakentamista. Työmarkkinarauhan näkökulmasta vaivattomin tapa edistää mallia tässä tilanteessa olisi työmarkkinajärjestöjen yhteinen sopimus. Keskustelut kuitenkin kariutuivat ja täten hallitusohjelmaa mukaillen hallitus edistää kirjausta lainsäädäntöteitse.

Suomen vientisektorin kustannuskilpailukykyyn entistä parempi turvaaminen on makrotaloudellisesti kannatettava tavoite.

Esityksen vaikutukset liittyvät riskeihin

Hallituksen esitys ei muuta työmarkkinajärjestöjen neuvotteluvapautta ja siten tulevaisuuden palkkaneuvotteluissa voidaan päätyä samoihin lopputuloksiin kuin ennenkin. Palkkataso määräytyy lopulta työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan sekä tuottavuuskehityksen perusteella, eikä sovittelijalla ole mahdollisuutta vaikuttaa näihin pitkän aikavälin tekijöihin.

Toisaalta sääntö viime vuosina on ollut, että valtakunnansovittelija kunnioittaa taloudellisia reunaehtoja ja siten sovittelut ovat tähänkin asti pohjanneet vientialojen palkankorotuksiin. Tässäkään mielessä esityksen vaikutukset eivät todennäköisesti ole merkittäviä, koska nyt lakiin kirjattava menettelytapa on pääpiirteittäin ollut käytössä aiemminkin.

Yritykset ovat aina kysyneet neuvottelemaan sopimuskorotuksia korkeammista palkoista. Esitys ei muuta tätä työmarkkinoiden tärkeää dynamiikkaa ja esimerkiksi työvoimapula- tai korkean tuottavuuden aloilla monet yritykset nostavat palkkoja sopimuskorotuksia enemmän. Esitys lähinnä sulkee pois sen mahdollisuuden, että suljetun sektorin palkankorotukset voisivat **sovittelijan ehdotukseen pohjautuen** ylittää avoimen sektorin korotukset. Hallituksen esityksen perimmäinen tarkoitus on siten hyvä, koska suljetun sektorin nopea kustannusten kasvu aiheuttaisi makrotaloudellisia ongelmia laajemmin. Toisin sanoen hallituksen esityksen keskeiset vaikutukset liittyvät siihen riskiin, että työmarkkinoilla työnantajien koordinaatio pettäisi eikä valtakunnansovittelija olisi sitoutunut Suomen kustannuskilpailukykyyn, jolloin lopputuloksena voisi olla kustannuskilpailukyvyn rapautuminen ja siihen kytkeytyvät suuret ongelmat vientiin nojaavassa kansantaloudessa.

Yhteenveto

Hallituksen esityksen vaikutukset lyhyellä aikavälillä ovat todennäköisesti vähäisiä, koska käytännössä monikaan asia ei esityksen takia muutu.

Hallituksen esityksen hyöty nousee siitä riskistä, että esitys pienentää riskiä avoimen sektorin kustannuskilpailukyvyn rapautumiselle. Todennäköisesti keskustelu Suomen vientivetoisesta palkkamallista jatkuu tulevaisuudessakin, eikä hallituksen esityksen hyväksyminen eduskunnassa ole päätepiste mallin kehitykselle.

Voidaan kysyä, olisiko työmarkkinajärjestöjen neuvottelujen kautta päästy parempaan lopputulokseen. Vastausta ei tiedä kukaan. Lakeja on kuitenkin aina mahdollista muuttaa eikä esityksen läpimeno sulje pois sitä mahdollisuutta, että tulevaisuudessa on sopimusteitse mahdollista rakentaa malli, joka edelleen parantaa Suomen kansantalouden toimintaedellytyksiä.

Mauri Kotamäki
VTT, ekonomisti